

ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

УДК: 371.315+378.147+614.253.4

У.Р. Василюшин

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІКАРЯ-ІНТЕРНА

Івано-Франківський національний медичний університет

Пріоритетним завданням медичної освіти України є забезпечення високого рівня надання медичної допомоги шляхом професійної підготовки фахівців принципово нової формації [1]. Особливо актуальним це питання стає на етапі післядипломної медичної освіти – в інтернатурі, де організація підготовки фахівців має особливості, зумовлені великим обсягом інформації, що вимагає її концентрації й адаптації до професійних потреб, необхідністю володіння навичками використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій у щоденній професійній роботі. Сучасні особливості розвитку суспільства в умовах зростаючого інформаційного потоку, постійного впровадження в клінічну практику нових лікарських препаратів, нових методів діагностики та лікування зумовлюють необхідність постійного професійного вдосконалення молодого спеціаліста з метою підвищення якості надання кваліфікованої медичної допомоги [2].

Підтвердження професійної компетентності лікарів є одним із головних пріоритетів системи післядипломної медичної освіти України [3,4]. Важливою складовою ключових професійних компетенцій лікаря є формування в інтернів дослідницьких умінь. Багатогранний характер дослідницької діяльності та фахової взаємодії лікаря потребує поєднання широкого кола комплексних дослідницьких умінь і залучення професійних компетенцій, які становлять єдине ціле та забезпечують досягнення результату в інформаційних, клінічних, комунікативних, раціоналізаторських і винахідницьких видах науково-дослідної діяльності [5,6]. Саме ці види та напрями складають зміст і сутність комплексних дослідницьких умінь лікаря, що необхідно враховувати в процесі професійної підготовки інтернів медичних вишів. Дослідницькі вміння – це вміння, що формуються в процесі навчально-дослідної діяльності, яка забезпечує са-

мостійний пошук і застосування знань та наукових методів пізнання [7].

На кафедрі стоматології післядипломної освіти ІФНМУ одним із шляхів оптимізації процесів засвоєння та застосування здобутих знань є запровадження обов'язкового виконання інтернами наукової практично-орієнтованої роботи. Наукова практично-орієнтована робота в інтернатурі – це ефективний інструмент формування та реалізації дослідницьких умінь майбутніх спеціалістів.

У процесі підготовки та проведення дослідження можна виділити п'ять головних етапів [8]:

- етап накопичення наукової інформації: бібліографічний пошук наукової інформації, вивчення документів, основних джерел теми, складання огляду літератури, вибір аспектів дослідження;
- формулювання теми, мети і завдання дослідження, визначення проблеми, гіпотези дослідження;
- теоретичне дослідження - обґрунтування напрямів, вибір загальної методики, методів, розробка концепції;
- проведення експерименту – проведення практичної частини, засвоєння спеціальних методик, одержання й аналіз даних;
- оформлення результатів наукового дослідження.

Отже, дослідження розпочинається з аналізу інформаційних матеріалів з обраної теми. Ця інформація слугує теоретичним та експериментальним підґрунтям, основою проведення наукового дослідження, є доказом наукової обґрунтованості роботи, її достовірності та новизни. Здатність швидко знаходити потрібні джерела інформації, вміння в найкоротші терміни пристосуватися до використання цих джерел із метою збору й опрацювання необхідної інформації становлять сутність інформаційної культури интерна як необхідної складової його професійної компетентності [9]

]. Водночас інформаційна культура майбутнього лікаря охоплює вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації, в тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації.

На жаль, оцінка результатів самостійної роботи, зокрема виконаних інтернами наукових практично-орієнтованих робіт, свідчить про недостатню інформаційну культуру майбутніх лікарів. Сучасна молодь у процесі отримання інформації та знань комфортно почуває себе в глобальній мережі, вважаючи електронну інформацію більш значущою, не дуже обтяжує себе пошуком у бібліотечних каталогах і спеціалізованих базах даних, прагне отримати єдиний ресурс і приймає за достовірне все, що викладене в мережі, не особливо цікавлячись етичним і правовим аспектами роботи з цифровим контентом. Проблема майбутніх і молодих лікарів полягає в дисбалансі між основними складовими їхньої інформаційної культури – достатньо високим рівнем комп'ютерної грамотності та низьким рівнем бібліотечно-бібліографічної компетентності, культури читання і спілкування [10].

Провідна мета формування інформаційної культури лікаря-інтерна - отримання знань, умінь і навичок інформаційного самозабезпечення його навчальної і науково-дослідної діяльності. Досягнення цієї мети здійснюється вирішенням таких завдань:

- освоєння раціональних прийомів і способів самостійного ведення пошуку інформації і систематизації даних;
- опанування формалізованими методами аналітико-синтетичної переробки (згортання) інформації;
- вивчення і практичне застосування технології підготовки й оформлення результатів самостійної навчальної і науково-дослідної діяльності (підготовка науково-дослідних робіт, рефератів, доповідей, оформлення бібліографічних списків і т.п.).

Свідченням інформаційної компетентності майбутніх лікарів є вміння ефективно здійснювати пошук необхідної інформації різних форматів із використанням різноманітних пошукових систем; використання спеціалізованих мереж або послуг (міжбібліотечні абонементи/документи, професійні асоціації, науково-дослідні організації, експерти, практики тощо); використання досліджень, результатів наукових конференцій, виставок тощо для отримання інформації з першоджерел, вибір ефективних підходів щодо забезпечення доступу до необхідної інформації.

Основні вимоги до медичної інформації - надійність та достовірність. Для інформаційного пошуку необхідно використовувати інформаційні видання органів НТІ, автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази даних, банки даних, Internet. Застосування комп'ютерних технологій у інформаційному пошуку не замінює документальні

джерела інформації, а, навпаки, посилює потребу в них. Дані пошуку можуть бути використані безпосередньо, однак найчастіше вони використовуються для виявлення первинних джерел інформації, якими є наукові праці (монографії, збірники) та інші видання. Так забезпечується повнота інформаційної бази дослідження.

Документи науково-технічної інформації можуть бути *друкованими та машинописними (рукописними)* [12].

Друковані джерела інформації - це навчальні, наукові, нормативні, статистичні й інші матеріали.

До *рукописних документів* належать носії інформації, які не пройшли редакційно-видавничу обробку і не виготовлені поліграфічним способом (дисертації, звіти з науково-дослідної роботи (НДР), депоновані твори тощо).

Первинні джерела інформації мають переважно нові науково-технічні відомості, які є результатом науково-дослідної і практичної діяльності (більшість книг, періодичні видання, науково-технічні звіти, дисертації, депоновані рукописи тощо).

Вторинні джерела інформації є результатом опрацювання одного або декількох первинних документальних джерел. Це інформаційні видання (сигнальна інформація, реферативні журнали, експрес-інформація, огляди, довідкова література (енциклопедії, словники), каталоги і картотеки, бібліографічні видання.

Бібліографічні видання інформують, що видано з питання, яке цікавить дослідника; часто це сигнальні покажчики без анотацій і рефератів.

Реферативні видання містять публікації рефератів із коротким викладом змісту первинного документа, фактичними даними і висновками (експрес-інформаційні, реферативні журнали, збірники та ін.).

Для пошуку й аналізу літератури, що видана в минулі роки, використовується ретроспективна бібліографія (тематичні огляди, прайс-листи видавництва, пристаттєві списки літератури тощо).

Потрібну наукову інформацію дослідник отримує в бібліотеках та органах науково-технічної інформації. Форми обслуговування читачів у бібліотеках такі:

- довідково-бібліографічне обслуговування;
- читальний зал;
- абонемент або міжбібліотечний обмін (МБО);
- заочний абонемент;
- виготовлення фото- і ксерокопій, мікрофільмів.

Для опрацювання джерел з обраної теми використовують інформаційно-пошуковий апарат бібліотеки.

Основою інформаційно-пошукового апарату бібліотек є каталоги. Основні каталоги формують за принципом алфавіту або за принципом систематизації знань. Крім основних каталогів, створюють допоміжні: каталог періодики, картотеки статей і рецензій. Ключем до каталогів бібліотеки є бібліографічні покажчики. Вони можуть бути різними за своїм завданням, змістом і формою.

Для визначення стану вивченості теми потрібно звернутися до інформаційних видань, які випускають інститути та служби науково-технічної інформації, центри інформації, бібліотеки. Збір та обробку цих матеріалів в Україні здійснюють Книжкова палата України, Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ), Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського та інші бібліотечно-інформаційні установи загальнодержавного або регіонального рівня.

Патентний пошук може бути проведений у кількох формах. Першою є пошук документації щодо імені, який націлений на пошук конкретних людей, осіб (юридичних або фізичних) або компаній, яким може належати зареєстрований патент. Другою формою патентного пошуку є пошук на конкретну тему (тематичний пошук). Третьою формою патентного пошуку є пошук нумераційний - пошук патентів за номерами реєстраційної документації. Патентний пошук може бути кількох видів: за виданими в Україні патентами, за виданими в інших державах патентами, патентний пошук на світову новизну.

Інтенсивна трансформація користувача бібліотек ВНЗ зумовлена всезростаючим масивом альтернативних джерел отримання інформації. Поряд з інформаційними виданнями органів НТІ для інформаційного пошуку все частіше використовуються автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази і банки даних, Internet. Останніми роками широко розвивається державна система збору, обробки, зберігання, ефективного пошуку та передачі інформації з використанням сучасної обчислювальної техніки. Накопичення і зберігання великих інформаційних масивів - баз даних дозволяє систематизувати документи за ознаками певної тематики, а також формувати банки даних для оперативного багаточільового використання відповідної інформації [12].

Привабливість використання Internet і WEB як інформаційного джерела полягає в доступі до інформації без будь-якої допомоги, участі чи керівництва іншої особи (викладача, бібліотекаря), а також у необмеженості в часі та просторі. Проте мережа WEB не може бути універсальною заміною бібліотеки, оскільки на її сторінках розміщена звуженого обсягу інформація, яка не завжди відповідає стандартам достовірності, не має каталогізації (описання змісту, форми), а також не забезпечується ефективний пошук інформації фундаментальних наукових знань.

Висновок

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства необхідною складовою професійної компетентності майбутніх лікарів є інформаційна культура. Розвиток інформаційних компетенцій медика, орієнтованих на проблемний аналіз, наукові дослідження та творчість є невід'ємною складовою його безперервної професійної освіти. Лікар-інтерн має володіти навичками ефективно здійснювати пошук необхідної інформації різних форматів із використанням різноманітних пошукових систем

та в найкоротші терміни пристосуватися до використання цих джерел із метою збору й опрацювання необхідної інформації. Інформаційна культура лікаря-інтерна дає йому можливість самореалізації в процесі його професійної діяльності, готує до самостійного та безперервного продовження своєї освіти та самовдосконалення через отримання знань, умінь і навичок інформаційного самозабезпечення навчальної і науково-дослідної діяльності, що сприятиме продуктивнішому засвоєнню нових знань та умінь у системі подальшого розвитку інформатизації суспільства.

Література

1. Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Вип. LII. – Ч. I. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – 248 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.110106 «Стоматологія» напряму підготовки 1101 «Медицина» / Затверджено і надано чинності Наказом Міністерства освіти і науки України від 28 липня 2003 р. № 504 // Міністерство освіти і науки України.- К., 2003.
3. Мруга М.Р. Структурно-функціональна модель професійної компетентності майбутнього лікаря як основа діагностування його фахових якостей : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / М.Р. Мруга.- К., 2006. – 251 с.
4. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
5. Нізовцев А. Формування у студентів дослідницьких умінь як складової професійної компетентності інженера / А. Нізовцев // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Вип. LII. – Ч. I. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – С.56 – 62.
6. Пудова С.С. Формування елементів професійної культури та взаємозв'язок між ними в процесі вивчення медичної та біологічної фізики / С.С. Пудова // Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. - Budapest, 2013. - Vol. 7. – P. 162 - 167.
7. Рожко М. М. Методичні засади організації навчання лікарів-інтернів / М. М. Рожко, А. М. Ерстенюк, Н. В. Чаплинська // Впровадження нових технологій за кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ III-IV рівнів акредитації : Всеукр. навч.-наук. конф., присв. 55-річчю Терноп. держ. мед. ун-ту ім. І. Я. Горбачевського, 26-27 квіт. 2012 року : матеріали доп. // Медична освіта. - 2012. -№ 3 (додаток). - - 258 с.
8. Крушельницька О.В. Методологія і організація наукових досліджень : наук. посіб. / О.В. Крушельницька. -К.: Кондор, 2003. – 192 с.
9. Інформаційна культура користувача бібліотеки МДАУ [Текст] : соціологічне дослідження / Уклад. Д. В. Ткаченко. – Миколаїв : МДАУ, 2010. – 32 с.
10. Павленко Т.Б. Формування медіа-інформаційної культури сучасного фахівця: проблеми та рішення: доп. на міжнар. наук.-практ. конф. "Короленківські читання 2013", Харків, 24 жовтня 2013 р. / ХДНБ ім. В.Г. Короленка.

11. Ростовський В. С. Основи наукових досліджень і технічної творчості: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. С. Ростовський, Н. В. Дібрівська. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 96 с.
12. Резніченко В.А. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси / В.А. Резніченко, О.В. За-

харова, Е.Г. Захарова // Проблеми програмування. - 2005. - № 4. - С. 60-72.

**Стаття надійшла
15.05.2014 р.**

Резюме

Висвітлені пріоритетні завдання медичної освіти України, зокрема формування в інтернів дослідницьких умінь як складової ключових професійних компетенцій лікаря. Звернено увагу на проблему недостатньої інформаційної культури майбутніх лікарів, яка на сучасному етапі розвитку суспільства є необхідною умовою їхньої професійної компетентності; виявлений дисбаланс між її основними складовими. Наголошено на необхідності формування в процесі професійної підготовки інтернів медичних вишів інформаційної культури, вказані принципи і методологія інформаційного пошуку, види інформаційних джерел та особливості роботи з ними.

Ключові слова: професійна компетентність, дослідницькі вміння, інформаційна культура, лікар-інтерн.

Резюме

Освещены приоритетные задания медицинского образования Украины, в частности формирования в интернов исследовательских умений как составляющей ключевых профессиональных компетенций врача. Обращено внимание на проблему недостаточной информационной культуры будущих врачей, которая на современном этапе развития общества является необходимым условием их профессиональных компетенций, выявлен дисбаланс между ее основными составляющими. Акцентируется внимание на необходимости формирования в процессе профессиональной подготовки интернов медицинских вузов информационной культуры, указаны принципы и методология информационного поиска, виды информационных источников и особенности работы с ними.

Ключевые слова: профессиональная компетенция, исследовательские умения, информационная культура, врач-интерн.

UDC: 371.315+378.147+614.253.4

Vasylyshyn U.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORMING THE INFORMATION CULTURE AS NECESSARY CONDITION OF MEDICAL INTERN PROFESSIONAL COMPETENCE

Ivano-Frankivsk National Medical University

Summary

The main primary tasks of Ukrainian medical education in particular are to form research skills. Many-sided character of doctor research activities and professional interaction needs combination of wide range of complex research skills and professional competence.

Research skills are forming in process of studying and researching activities that provide independent search and application of knowledge and scientific cognitive methods. One of the ways of studying process optimization and application of new and acquired knowledge at Dentistry department of Ivano-Frankivsk National Medical University postgraduate studies is introduction of research practically oriented work. The research is from analysis of information material on chosen theme. The information serves as theoretical and experimental basis for conducting scientific research and as an argument of research work grounds, its actuality and novelty. Ability of prompt finding the necessary information sources and its using in shortest terms with purpose to collect and analyze the information is an essence of intern information culture as necessary constituent of his professional competence. Unfortunately estimation of research practically oriented work is performed by interns sometimes for their insufficient information culture. The problem in future and young doctors consists of unbalance between main constituents of information culture – sufficiently high standard of computer skillfulness and low standard of library and bibliographic competence, culture of reading and intercourse.

The principal aim of forming the intern information culture is acquirement of knowledge, skills and practices of information self-ensuring of its study and scientific research activities.

The evidence of information competence of future doctors is their ability to carry out effectively the search of necessary information of different forms using various search systems, specialized networks and services (inter-library subscriptions, documents, professional associations, scientific-research organizations, experts, etc.); using the investigations, results of scientific conferences and exhibitions for receiving the information from origins, choosing the effective approach in relation to access the necessary information. Information publications of scientific technical information organs, automatic information search systems, data basis, data bank, Internet should be used for information search. Using the computer technologies for information search does not substi-

tute for documentary information sources but on the contrary intensifies its necessity. Documentary information sources are divided into two categories – primary and secondary. Researcher receives necessary information in library and scientific-technical information organs, using information search library staff for working up the sources on subject.

Intensive transformation of institute library users is stipulated by constantly increasing mass of alternative information sources. Collection and preservation of great information mass – data basis enables systematization of documents in dependence on indications of certain themes and forming the data basis for effective many-aim use of appropriate information.

Medical interns have to own skills of carrying out effective search of various form information using many search systems and to use these information sources in shortest term. Information culture of medical intern prepares him for independent and continuous improvement of his knowledge and gives him the possibility of self-realization in process of his professional activities.

Key words: professional competence, research skills, information culture, medical intern.